

ENE CVSA
LO ÍOLA porta
bat hanc crv
CEM 1522

(1) Un dels medallons exteriors de l'església de Sant Domènec. Va ser desmuntat l'any 1936, quan el temple va ser enderrocat.

(2) Enderrocament de l'església de Sant Domènec en una fotografia de Josep Maria Rosal (1936). El centre exposa una mostra representativa dels vestigis arquitectònics (segles XIV i XV) que es van salvar gràcies al Comitè de Conservació d'Edificis Públics i Patrimoni Cultural, sota l'impuls, entre d'altres, de l'impressor Lluís Rubiralta.

(3) L'any 1936, durant la Guerra Civil, una part del mobiliari de l'església de Sant Domènec, que contenia elements gòtics, renaixentistes, barrocs i neoclàssics, va ser cremada. El temple va ser enderrocat. La imatge de l'Adoració dels pastors procedeix d'una talla policromada del retaule barroc del Roser. El conjunt, rescatat de la destrucció, és obra de Joan Grau. Data de l'any 1642 i s'exposa al Museu Comarcal de Manresa.

(4) Escriptura de l'any 1335. Correspon a l'etapa en què s'iniciaren les obres de Sant Domènec, quan la ciutat vivia una època de prosperitat.

(5) Inventari d'objectes litúrgics del convent, fet deu anys després de l'estada d'Ignasi. Tot i que l'original data de 1532, se'n conserva aquesta transcripció de principis del segle XX, feta segurament per l'historiador Sarret i Arbós. Signat per Jaume Domènec, prevere, el document enumera diferents objectes d'argent del convent, entre els quals "una gran creu ab sis ymages y la deu ab ses coronas y tabernacles y imges de nostra dona", una custòdia, dues veracreus, una corona, una diadema, dos reliquiars, tres calzes i un cinzell d'or.

(6) Manual de filosofia de l'Estudi General dels Dominics de Manresa. Els freres predicadors van tenir-hi una càtedra de teologia amb rang universitari. Va ser editat un any abans de la fi del convent, com a conseqüència de l'exclaustració.

(7) L'església de Sant Domènec a principi del segle XX, abans de ser enderrocada durant la Guerra Civil. A l'exterior de l'absis es poden veure

els enormes medallons de pedra ornamentals, entre els contraforts. Un d'ells s'exposa en aquest espai.

(8) Vista del conjunt de Sant Domènec el 1929. El Teatre Conservatori correspon a l'espai de l'antic convent. L'església, enderrocada l'any 1936, ocupava una bona part de l'actual plaça de Sant Domènec. La imatge va ser presa pel manresà Josep Gaspar, un dels pioners de la fotografia aèria a Catalunya.

(9) Vista aèria del conjunt del Carme en una fotografia de Josep Gaspar de 1929. El convent va ser reconvertit en caserna a mitjan segle XIX i l'església va ser enderrocada el 1936, durant la Guerra Civil. Posteriorment el temple es va reconstruir (1959) i la caserna es va reconvertir en alberg de joventut (1990).

(10) Enderrocament de l'església del Carme en una fotografia de Josep Maria Rosal (1936). Els carmelitans van ser un dels ordes presents a Manresa a l'època d'Ignasi, juntament amb dominics, cistercencs i clarisses. L'exposició mostra restes de l'antic temple, construït al segle XIV. S'exposen dos pilars amb capitells ornats amb motius vegetals, dues claus de volta, un escut heràldic i un sarcòfag de la família noble dels Talamanca. Les peces –algunes de les quals conserven restes de policromia– són coetànies del prodigi de la Misteriosa Llum, que segons la tradició es produí el 21 de febrer de 1345.

(11) Pilars amb capitells ornamentals de l'església del Carme, durant l'enderrocament del temple. (Josep Maria Rosal, 1936).

(12-13) Claus de volta a l'església del Carme, durant l'enderrocament del temple. La primera representa Sant Jordi i una figura femenina i la segona mostra un pelegrí, (Josep Maria Rosal, 1936).

(14) Inscripció que figurava a la creu de fusta que es va descobrir a l'església de Sant Domènec l'any 1710. El text, traduït del llatí, diu: "Íñigo de Loiola portava aquesta creu. 1522". Conservada més tard al convent de Santa Clara, la creu va desaparèixer durant la Guerra Civil.

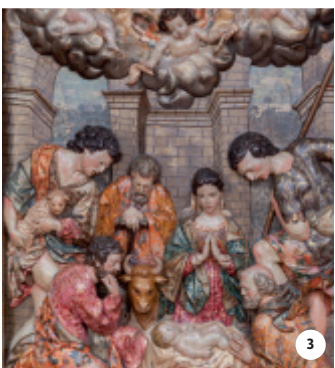
La Manresa ignasiana i el patrimoni perdut
(Video, 12 minuts)

A principi del segle XVII, amb motiu de la beatificació i la canonització d'Ignasi, van ser recollits diferents testimonis –directes i indirectes– de la seva estada a Manresa. Els seus records –juntament amb l'Autobiografia del mateix sant– són el reflex del profund impacte que el pelegrí va causar a la ciutat i ens ajuden a explicar els llocs i la societat de la Manresa ignasiana.

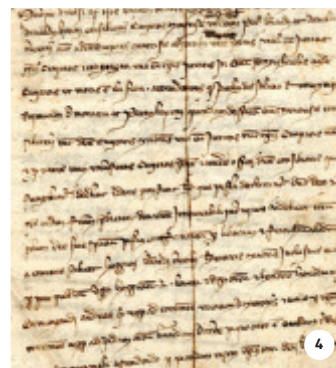
En començar el segle XX –malgrat les desamortitzacions anteriors–, Manresa conservava encara una part del paisatge urbà que Ignasi va veure amb els seus ulls. Durant la Guerra Civil (1936-1939), amb l'enderrocament gairebé simultani de set edificis religiosos, la ciutat va perdre per sempre una bona part del seu patrimoni històric i artístic. L'any 1936 Josep Maria Rosal i Lluís Rubiralta van documentar fotogràficament la demolició de les esglésies de Santa Llúcia, el Carme, Sant Domènec i Sant Miquel. Les imatges que ens han llegat són els darrers testimonis d'un fragment d'aquella Manresa que va conèixer Ignasi.

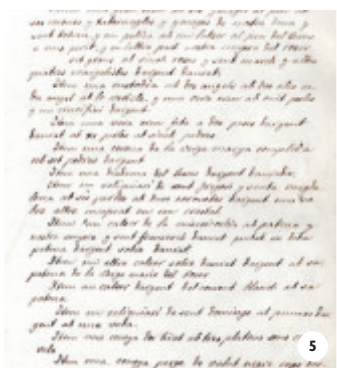
2

3

4

5

6

7

8

9

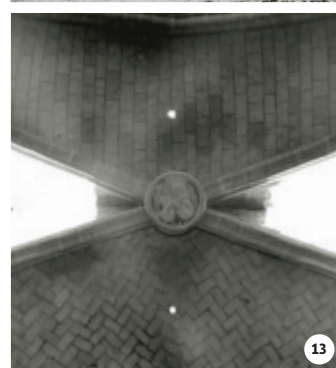
10

11

12

13

Imatges: Arxiu Comarcal del Bages (fons Josep M. Rosal i Lluís Rubiralta); Francesc Villegas; Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya; Jesuit Institute (Londres).

ESPAI MANRESA 1522

LA CIUTAT D'IGNASI

Museu Comarcal de Manresa
Ajuntament de Manresa

1

Manresa més enllà de Manresa

La importància de Manresa en la vida d'Ignasi de Loiola ha fet que el nom de la ciutat hagi esdevingut universal. A través de la Companyia de Jesús, el substantiu de Manresa s'ha projectat arreu del món, com passa també amb el riu Cardener.

Un pelegrí basc a la Manresa del segle XVI

Íñigo López de Loiola va néixer a Azpeitia. De família noble, va passar la joventut com a cortesà. Orgullós i impetuós, havia tingut problemes amb la justícia. El 1521 va ser ferit en una cama durant la defensa de Pamplona. Una convalescència dolorosa i la lectura de vides de sants el van portar a una transformació personal. Decidit a pelegrinar a Jerusalem, va marxar de Loiola per embarcar-se des de Barcelona cap a Roma. A Montserrat es va desprendre de l'espasa i de la indumentària de gentilhome. Coix, amb una cama que li sagnava i vestit amb una túnica de sac, va arribar a Manresa un dia de primavera de 1522. Va travessar el riu Cardener pel Pont Vell i va allotjar-se a l'hospital de Santa Lúcia. Tenia uns trenta anys. Era a punt d'iniciar a Manresa un any decisiu en la seva vida, que el portaria a fundar un orde religiós d'abast universal: la Companyia de Jesús.

Manresa el 1522

La maqueta reproduceix aproximadament la Manresa del segle XVI. També identifica els principals llocs d'estada d'Ignasi a la ciutat, entre 1522 i 1523. Manresa tenia aleshores uns dos mil habitants i començava a refer-se de la crisi del segle XV. Feia uns 150 anys que la Sèquia portava aigua del Llobregat i assegurava la producció agrícola. Tot i que la majoria de la població era pagesa, s'hi concentrava un influent nucli de menestrals i professionals. Era una ciutat d'aspecte medieval, amb carrers estrets i tortuosos, una muralla i diferents edificis construïts durant l'esplendor gòtica dels segles XIII i XIV. Als afores, dos hospitals donaven acollida a aquells que estaven de pas o no tenien recursos, com era el cas d'Ignasi.

Llocs de la Ruta Ignasiana

Els noms en cursiva corresponen a edificis o funcions actualment desapareguts.

1. Cova – Santuari de la Cova de Sant Ignasi (segles XVII-XX): conjunt monumental a l'entorn de la balma on, segons la tradició, Ignasi feia oració. Considerat el bressol dels Exercicis Espirituals. Acull el Centre Internacional d'Espiritualitat Ignasiana.

2. Antic col·legi de Sant Ignasi – Museu Comarcal de Manresa (segles XVII-XX): segon col·legi de la Companyia de Jesús a Catalunya. També s'hi troben l'Arxiu Comarcal del Bages i el Centre d'Acollida de Pelegrins.

3. Antic Hospital i capella de Santa Lúcia – Capella del Rapte (segles XVII-XX): Ignasi s'hi allotjà en arribar a Manresa. L'espai correspon a l'actual capella del Rapte, escenari del defalliment (o rapte) de vuit dies que, segons els testimonis, hi va experimentar.

4. Can Canyelles: casa número 30 del carrer de Sobrerroca; Ignasi es va allotjar als baixos de l'edifici que hi havia antigament, gràcies a l'acollida de Miquela Canyelles, una de les devotes que tenia a Manresa.

5. Pou de la Gallina i capella (segle XVIII): segons una llegenda popular, el 1602 una gallina que havia caigut a la cisterna ressuscità gràcies a la invocació a Ignasi que va fer la nena que havia de vigilar l'animal.

6. Centre d'interpretació del carrer del Balç: carrer cobert, exemple d'urbanisme medieval del segle XIV,

Altres llocs de la Manresa de 1522

- Indicats a la maqueta
- A Església de Sant Miquel
- B Casa del Comú
- C Convent de Sant Bartomeu
- D Casal Peguera (antic edifici noble)
- E Torre de l'Àliga
- F Sèquia

reflex de la Manresa que conegué el pelegrí de Loiola.

7. Basílica de la Seu: símbol de l'esplendor gòtica de la ciutat, fou projectada al segle XIV per Berenguer de Montagut, l'artífex de Santa Maria del Mar (Barcelona). Construïda amb aportacions de particulars i de gremis, al segle XVI ja allotjava una important col·lecció de retaules gòtics, entre ells el del Sant Esperit, de Pere Serra. Ignasi de Loiola hi pregava gairebé a diari.

8. Capella de Sant Ignasi Malalt: antic hospital de la família Amigant; Ignasi hi va recuperar dues vegades la salut, gràcies a les atencions que hi va rebre.

9. Església i antic convent del Carme – Alberg del Carme (segle XX): situat al punt més alt de la ciutat, els carmelites s'hi establiren al segle XIV. L'actual església substitueix l'antiga, obra de Berenguer de Montagut, que va ser enderrocada el 1936. L'alberg ocupa avui l'espai del desaparegut convent, convertit el segle XIX en caserna militar. L'edifici conté un mirador sobre el centre històric.

10. Casa Amigant: antiga residència de la influent família dels Amigant, que va acollir Ignasi i va mantenir-hi relació pràcticament fins al final de la seva vida.

11. Antic convent de Sant Domènec – Espai Manresa 1522 i Teatre Conservatori: convent dels frares dominics (o predicadors), on Ignasi va viure una etapa de crisi i malaltia, penitències i visions. Acull el centre d'interpretació de la Manresa que conegué Ignasi.

12. Antiga capella de Santa Caterina - Torre de Santa Caterina (segle XIX): bastida durant les guerres carlines al lloc que abans ocupava el convent de Sant Cristòfol i Santa Caterina. Segurament des d'aquest punt Ignasi va albirar per primer cop la ciutat en arribar a Manresa.

13. El Cardener i el Pont Vell: construït en un dels passos estrets del riu, el pont connecta amb l'antic camí ral que portava a Montserrat. El pelegrí el va travessar en arribar a Manresa.

14. Antiga capella i creu de la Guia: inicialment situades l'una al costat de l'altra, a tocar del riu, a l'inici del Pont Vell; l'ermita fou traslladada en construir-se la línia de tren al marge dret, sobre un turó, a l'actual barri de la Guia. Segons la tradició, el futur sant hi tingué diversos raptés i il·lustracions.

15. Creu de Beuys (segle XX): monument de l'escultor danès Björn Norgaard en record de l'acció Manresa (Düsseldorf, 1966), arran de l'estada a la ciutat de Joseph Beuys, una de les figures més rellevants de l'art contemporani, influït per l'espiritualitat ignasiana.

16. Església de Sant Marc: vinculada a l'influent gremi de blanquers i assaonadors. Ignasi hi va tenir una visió, segons algun testimoni.

17. Creu del Tort: lloc freqüentat per Ignasi. Segons la tradició, hi resà després de la Il·lustració del Cardener. La família de la casa del costat guardà durant segles l'escudella o bol de fusta del pelegrí, que actualment es pot veure a la Cova.

18. Pou de Llum (segle XX): monument instal·lat el 2008 per l'artista xilè Fernando Prats. És identificat per alguns amb el lloc on Ignasi tingué la Il·lustració del Cardener, entesa com una obertura espiritual de la ment a noves formes de coneixement més enllà de la racionalitat.

19. Ermita de Sant Pau i dipòsit d'aigua: Ignasi va forjar amistat amb el prior de l'antic convent, que li va fer de confessor. Prop de la capella gòtica es conserva un dipòsit construït el 1700 pels jesuïtes, per regar els horts de la zona.

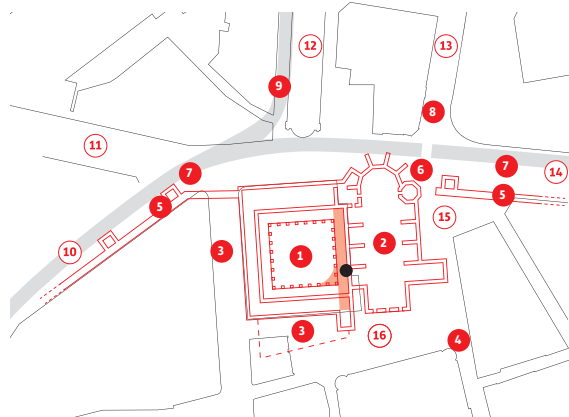
20. Convent de Santa Clara: el pelegrí s'hi aturava a escoltar els càntics de les monges clarisses, segons la veu popular. El monestir, del segle XIV, acull actualment una comunitat de dominiques.

21. Creu de la Culla: creu de terme a tocar del mas del mateix nom. Ignasi s'hi aturava a pregar en les seves caminades cap a indrets de devoció o meditació. L'escritor Jacint Verdaguer va dedicar un poema a la creu.

22. Santuari de la Salut i mas de les Marcetes (Viladordis): Ignasi solia pregar agenollat a la pedra de l'entrada del santuari, que encara es conserva. Prop de l'església, al mas de les Marcetes, hi rebia almoïna. Els propietaris conservaven el cinyell que Ignasi els va deixar en marxar de la ciutat i que va desaparèixer durant la Guerra Civil.

- 1. Convent
- 2. Església
- 3. Horts
- 4. Carrer del Born
- 5. Muralla i torres
- 6. Portal de Sant Domènec
- 7. Fossat
- 8. Camí ral de Cardona
- 9. Torrent de Predicadors
- Vostè és aquí

- Carrers actuals
- 10. Muralla de Sant Domènec
- 11. Carretera de Cardona
- 12. Passeig de Pere III
- 13. Carrer d'Àngel Guimerà
- 14. Muralla del Carme
- 15. Plaça de Sant Domènec
- 16. Plaça de Fius i Palà

Sant Domènec

El conjunt arquitectònic i monumental de Sant Domènec, format pel convent dels Predicadors i l'església de Sant Pere Màrtir, es va començar a construir a tocar de la muralla durant l'esplendor gòtica del segle XIV. Va esdevenir un dels focus religiosos i culturals més importants de la ciutat. Al segle XVII va assolir la categoria d'Estudi General i s'hi feien classes de teologia, lògica, gramàtica i filosofia. Amb l'exclaustració dels dominics al segle XIX, el convent va tenir diferents usos, fins que va quedar absorbit dins l'edificació del Teatre Conservatori. L'any 1936, durant la Guerra Civil, l'església va ser enderrocada. L'espai que ocupava va donar lloc a l'actual plaça de Sant Domènec.

Cronologia de Sant Domènec

1304. El Consell de Manresa demana als frares dominics que s'estableixin a la ciutat. 1321. Comencen les obres del convent i l'església. El conjunt és situat a ponent, entre el torrent de Monteis i els carrers d'Urgell i del Born. 1351. Hi té lloc una entrevista entre Pere III el Cerimoniós i Carles II de Navarra. 1409. Una multitud hi assisteix per escoltar sant Vicent Ferrer. 1438. S'inaugura el conjunt, d'estil gòtic, que queda integrat dins el tercer circuit de muralles. 1522-1523. Ignasi de Loiola s'allotja al convent. 1642-1646. Muntatge del retaule barroc del Roser, obra de l'escultor Joan Grau, daurat per Gabriel Adrià

i Magí Torrebruna. Al segle XVII assoleix la categoria d'Estudi General i adquireix rang universitari. S'hi ensenya teologia, lògica, gramàtica i filosofia. 1740. Finalitzen les obres de l'església. Diferents intervencions transformen l'aspecte global del conjunt. El claustre gòtic, enderrocant al segle XVIII, és substituït per un de neoclàssic. 1821. Els dominics són exclaustrats. El convent esdevé quarter, hospital i presó militar. 1823. Els frares tornen al convent, però en són expulsats definitivament el 1835. L'església passa al bisbat. 1849. Després de funcionar com a caserna, presó i foneria de ferro, el convent esdevé col·legi de segon ensenyament. 1876. Al pati del claustre es construeix el Teatre Conservatori, per a classes de música i declamació. L'ala nord, que donava a la muralla, és enderrocada per fer-hi la caixa escènica. L'estructura del convent queda integrada dins el nou edifici. 1877. L'església de Sant Pere Màrtir esdevé parròquia. 1933. El pla de reforma urbana preveu crear una gran plaça als solars de l'església i de l'antic convent. 1936. El 23 de juliol, iniciada la Guerra Civil, són cremats el mobiliari, la imatgeria i els ornaments de l'església. El 26 d'agost l'Ajuntament decideix enderrocar el temple. La demolició, a càrrec de brigades de treballadors en atur forçós, comença el 7 setembre. Algunes peces se salvaran i seran traslladades al Santuari de la Cova, gràcies a la intervenció del Comitè de Conservació d'Edificis Públics i Patrimoni Cultural, que tenia l'empara de la Generalitat i l'Ajuntament.

Restes del conjunt

L'espai que ocupa l'actual centre expositiu era, en el seu origen, un tram de la galeria del claustre del convent. La rehabilitació del centre n'ha recuperat un mur gòtic original. Entre afegits posteriors, han quedat al descobert carreus d'època medieval, un escut heràldic de la família Saera –una influent nissaga manresana de juristes i comerciants-, i una pilastra de la portalada que, al final del mur, comunicava el convent i l'església. També s'han restaurat elements arquitectònics (arcs, voltes i pilars) d'estil neoclàssic, fruit de la reforma que s'hi va fer al segle XVIII. Al mur s'exposa una mostra representativa dels vestigis arquitectònics (segles XIV i XV) rescatats de l'enderrocament de l'església. S'hi poden veure àbacs i capitells decorats amb animals mitològics i figures de sants, un escut heràldic i un sarcòfag dels frares Bernat Codillera i Francesc de Sent Gust, que provindria del convent. A la cantonada de l'antic claustre s'exposa un dels medallons de l'absis de l'església.

Ignasi a Sant Domènec

Gràcies a la intervenció d'Agnès Pascual –a qui va conèixer anant de Montserrat a Manresa- entre 1522 i 1523 Ignasi es va allotjar al convent de Sant Domènec, almenys en dues ocasions. Les estades van coincidir amb un moment de crisi vital i de depressió. El pelegrí hi va practicar dures penitències que van afectar el seu estat físic i emocional, fins a l'extrem de tenir pensaments suïcides. Segons va relatar ell mateix, hi va experimentar visions, il·lustracions i revelacions que el reafirmarien en la seva missió. Al convent, Ignasi va tenir com a confessor Galceran Perelló. Probablement, hi va conèixer també la popular mística Maria de Santo Domingo, que hauria passat per Manresa. Ambdós, juntament amb Alfonso de Agurreta –prior de Sant Pau- i Joan Bocotavi –canonge de la Seu-, van ser els principals mentors espirituals del pelegrí a la ciutat. En record de l'estada del futur sant, els dominics van convertir la sala capitular en capella de Sant Ignasi i hi van instal·lar un quadre de grans dimensions amb episodis de la seva vida. La cella que ocupava es va convertir en oratori i posteriorment va ser enderrocada.

Pintura del segle XVII situada originalment a Sant Domènec

S'hi representa Ignasi com a fundador d'un nou orde. En segon terme apareix el convent i al fons Montserrat. Als laterals es poden identificar quatre escenes. Seguint la numeració inscrita a la pintura, hi apareixen: (A i B) el dominic Galceran Perelló donant consell i llegint les escriptures al futur sant; (C) Ignasi temptat pel diable a llançar-se des de la seva cella; (D) Ignasi escrivint. Els episodis B i D transcorren en un pati o un hort. Potser es tracta del que hi havia al costat del convent, a l'actual carrer de Jaume I, regat per una canalització de la Sèquia. Aquest conjunt artístic –juntament amb el text que l'acompanyava- va ser motiu d'una denúncia contra els dominics per part de la Companyia de Jesús, l'any 1650. Entre altres coses, els jesuïtes es queixaven que no hi havia cap referència a la Cova i que es concedia un protagonisme excessiu al convent dels Predicadors. Darrere de tot plegat hi havia una competència per la memòria ignasiana, vinculada també a interessos econòmics. La denúncia va finalitzar amb la intervenció de la Inquisició, que va donar la raó als dominics.

Visió de la Trinitat per part d'Ignasi al convent de Sant Domènec, segons un gravat de Jean-Baptiste Barbé (1609) fet a partir d'un dibuix del pintor flamenc Peter Paul Rubens (1577-1640)

«Aquesta temporada s'estava en una cambreta que li havien donat els dominics en el seu monestir i seguia fent les set hores d'oració agenollat, llevant-se sempre a mitjanit, i tots els altres exercicis ja esmentats.»

«Mentre estava amb aquests pensaments, li venien moltes temptacions, i amb gran força, de tirar-se per un forat gran que hi havia en aquella cambra, tocant al lloc on feia oració. I, sabent que matar-se era pecat, tornava a cridar: –Senyor, no faré res que us ofengui.»

Records directes d'Ignasi, recollits entre 1553 i 1555 per Luis Gonçalves da Câmara a l'Autobiografia.